

Doc. dr Marek GRUCHELSKI
Wyższa Szkoła Menedżerska, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Dr Józef NIEMCZYK
Instytut Badań Rynku Konsumpcji i Koniunktur w Warszawie

UWARUNKOWANIA POLSKIEGO RYNKU ROLNO – ŻYWNOŚCIOWEGO A KONSUMPCJA ŻYWNOŚCI®

Polski rynek rolno - żywnościowy podlega dynamicznym zmianom po 1989 roku, a zwłaszcza po akcesji Polski do UE. Zmieniła się i nadal się zmienia podaż produktów rolno-żywnościowych pochodzących z krajowego rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego oraz z importu.

Popyt polskiego konsumenta na żywność także ulega zmianom. Zaobserwować można korzystne zmiany w polskiej diecie, np. rośnie spożycie tłuszczów roślinnych. W niewielkim stopniu zmienił się poziom spożycia przetworów zbożowych, warzyw, mięsa, cukru. Wynika to zarówno z tradycji konsumpcji danych rodzajów żywności, jak i ograniczeń budżetów domowych, o czym świadczy względnie niskie spożycie mięsa i przetworów. Widoczny jest już pewny, chociaż ciągle nieznaczny, wpływ kryzysu gospodarczego na ograniczenie konsumpcji żywności. Kryzys gospodarczy w połączeniu z obserwowanym (w 2009 roku) wzrostem cen żywności może zagrażać bezpieczeństwu żywnościowemu, jakości i zdrowotności produktów żywnościowych (food quality, food safety).

Niestety daje się zauważyć spadek konkurencyjności polskiej żywności w eksporcie, co jest uwarunkowane częściowo wzrostem jej cen oraz kryzysem gospodarczym, zwłaszcza w najbogatszych państwach unijnych.

WPROWADZENIE

Od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych, a szczególnie po akcesji Polski do Unii Europejskiej (UE) widoczne są bardzo duże zmiany na polskim rynku żywnościowym oraz w zakresie konsumpcji żywności. Zmianom ulegała podaż produktów rolno-żywnościowych na skutek zmian w wielkości i strukturze produkcji rolno - żywnościowej (zarówno w rolnictwie, jak i w modernizowanym przetwórstwie rolno-spożywczym) oraz na skutek wzrostu i rozwoju importu rolno-żywnościowego. Produkcja spadała w jednych gałęziach a rosła w drugich i dostosowywała się do malejącego wsparcia budżetowego oraz do popytu rynkowego. Potrzeby rynkowe (nisze) były uzupełniane przez import. Rynek rolno-żywnościowy powoli nasycał się, stawał się też coraz bardziej urozmaicony; rosła i rozwijała się struktura asortymentowa oferowanych na polskim rynku produktów rolno-żywnościowych. Jednocześnie zmianom podlegał popyt na żywność i tym samym zmieniał się poziom konsumpcji żywności per capita oraz zmieniała się korzystnie polska dieta. Na zmiany te nałożył się obecny światowy kryzys gospodarczo-finansowy, względnie łagodny w Polsce.

Celem artykułu jest analiza powyższych zjawisk i tendencji na polskim rynku rolno-żywnościowym oraz czynników kształtujących ten rynek.

WIELKOŚĆ I STRUKTURA PRODUKCJI ROLNO - ŻYWNOŚCIOWEJ

W okresie transformacji, produkcja rolno-żywnościowa w Polsce spadła w niektórych branżach. Jak szacuje Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PIB (IERiGŻ PIB) w pięcioleciu poprzedzającym akcesję Polski do UE produkcja globalna rolnictwa spadała w tempie ok. 1,4%

średniorocznie. Natomiast w pięcioleciu po akcesji rosła w tempie ponad 1,7% średniorocznie. W efekcie w okresie pięciu lat po akcesji produkcja ta była o ok. 12% wyższa niż w pięciolatce przedakcesyjnej.

Szczególnie szybko rosła produkcja globalna roślinna (ok. 2,2% średniorocznie), podczas gdy tempo jej spadku przed akcesją było szczególnie duże i wynosiło ponad 3,5% średniorocznie. Odpowiednio wskaźniki wzrostu produkcji globalnej zwierzęcej wynosiły ok. 0,9 i 1,4% średniorocznie.

Niestety po wejściu do UE zmniejszyło się średnioroczne tempo wzrostu produkcji towarowej rolnictwa do niewiele ponad 1%; przed akcesją produkcja towarowa rosła w tempie ok. 2% rocznie.

Jeżeli chodzi o wolumeny produkcji rolniczej, to trzeba podkreślić, że mimo przykładów istotnego wzrostu po akcesji, nie udało się odbudować produkcji sprzed okresu transformacji. Widoczne są zdecydowane spadki w niektórych gałęziach w porównaniu do 1989 roku. Niektórzy eksperci twierdzą, że te zmiany produkcji należy uznać za pozytywne, gdyż pozwoliły one na optymalne dostosowanie produkcji krajowej do potrzeb rynku (wewnętrznego i eksportowego). Naszym zdaniem, twierdzenia te nie są do końca prawdziwe, gdyż spadek produkcji rolniczej w wielu przypadkach był w dużym stopniu subiektywny, bo wymuszony przez:

- nie kontrolowany upadek przetwórstwa, np. włókienniczego (co wpłynęło między innymi na upadek owczarstwa, uprawy lnu i konopii),
- sztuczne ograniczenie produkcji na którą zawsze występował popyt eksportowy, poprzez wprowadzenie ograniczeń (tzw. kwot produkcyjnych) w momencie i po akcesji do UE, np. w zakresie produkcji skrobii ziemniaczanej (zdecydowanie ograniczyło to uprawę ziemniaków przemysłowych),

w zakresie produkcji tytoniu, chmielu, cukru z buraków (ograniczyło to uprawy wymienionych roślin),

- wprowadzenie w momencie akcesji nadmiernych rygorów głównie weterynaryjnych, ale i administracyjnych (wynikających z obowiązkowej rejestracji i znakowania zwierząt gospodarskich) dotyczących uboju gospodarskiego, transportu zwierząt, obrotu targowiskowego, przy jednoczesnej administracyjnej likwidacji wielu lokalnych, drobnych ubojni (nie spełniających wdrożonych standardów unijnych) oraz drobnych stad bydła mlecznego. To spowodowało zanik chowu zwierząt w drobnych stadach (poza drobiem) i tym samym spadek produkcji, głównie na samozaopatrzenie gospodarstw domowych,

- zniesienie wszystkich ograniczeń importowych z państw unijnych w momencie akcesji, co w wielu przypadkach przyczyniło się do ograniczenia produkcji krajowej.

Odnotowano bardzo duży spadek produkcji od początku okresu transformacji: ziemniaków (trzykrotny), buraków cukrowych, mleka (w tym spadek spożycia, nawet uwzględniając spożycie przetworów mlecznych) oraz żywca wołowego (głównie na skutek zniknięcia opasu bydła rzeźnego występującego w dawnym tzw. rolnictwie uspołecznionym – w PGR i w RSP). Jednocześnie widoczny jest wzrost produkcji rzepaku, owoców, warzyw, jaj, żywca wieprzowego, a zwłaszcza drobiowego. Zmieniły się zatem na przestrzeni analizowanego okresu zarówno wolumeny jak i struktura produkcji rolniczej.

Przetwórstwo rolno-żywnościowe rozwija się w dużym tempie od lat dziewięćdziesiątych. Wynika to z rozwoju techniczno-ekonomicznego różnych branż przetwórstwa, stymulowanego przez inwestycje realizowane w oparciu o środki własne (w tym w ramach napływu inwestycji zagranicznych) oraz budżetowe, w tym unijne. Środki unijne były dostępne jeszcze przed akcesją Polski do UE, np. w ramach programu SAPARD. W efekcie rosła skala produkcji, a tym samym jej wielkość, zwiększała się struktura asortymentowa, jakość i nowoczesność wytwarzanych produktów. Poprawiała się efektywność produkcji, zwłaszcza wobec znacznej sprzedaży produktów po korzystnych cenach na eksport. Zmieniała się również struktura produkcji przemysłu spożywczego.

W strukturze produkcji polskiego przetwórstwa rolno-żywnościowego widoczny jest rozwój takich podstawowych branż jak – przemysłu mięsnego i rybnego, mleczarskiego, a ponadto cukiernictwa i produkcji innej żywności oraz napojów bezalkoholowych.

Pozostałe branże zmniejszyły swój udział w ogólnej wielkości przetwórstwa. Są to prawie wyłącznie branże przetwarzające surowce roślinne (poza przemysłem paszowym), np. przetwórstwo zbóż i skrobi, tłuszczów roślinnych, cukru, owoców i warzyw (oraz ziemniaków), produkcja pasz i pieczywa. Spadają również udziały produkcji piwa i słoju oraz gałęzi wytwarzających używki, tj. przemysłu spirytusowego, winiarskiego i tytoniowego. Jednym z czynników stymulujących rozwój (wzrost udziału w strukturze) niektórych ze wspomnianych gałęzi przetwórstwa rolno-żywnościowego jest duży popyt eksportowy po akcesji Polski do UE. Pomiędzy 2004 a 2007 rokiem wzrósł lub pozostawał na wysokim poziomie udział (w %) eksportu w produkcji sprzedanej niektórych gałęzi przetwórstwa (dane GUS):

	2004 r.	2007 r.
• w produkcji mięsa i przetworów	13,2	18,4
w tym:		
– mięsa czerwonego	12,5	18,2
– mięsa drobiowego	21,1	28,0
– przetw. z mięsa czerw. i drob.	7,9	10,7
• ryby i przetwory rybne	61,5	58,1
• mleko i przetwory z mleka	17,0	21,5
• łącznie przetwórstwo produktów zwierzęcych	17,1	22,3

Jak wspomniano, rozwój przetwórstwa rolno-żywnościowego nie byłby możliwy bez intensywnych procesów inwestycyjnych. Przykładowo pomiędzy 2000 a 2007 rokiem roczne nakłady inwestycyjne (w cenach stałych) rosły systematycznie. W 2000 roku wyniosły 4,9 mld zł, a w 2007 roku już 6,7 mld zł (w 2006 roku 6,8 mld zł). Szczególnie intensywne inwestycje występowały (i nadal występują) w branżach na których produkty jest duży popyt eksportowy.

WIELKOŚĆ I ZMIANY STRUKTURY POLSKIEGO EKSPORTU ROLNO- ŻYWNOŚCIOWEGO PO 1989 ROKU (W TYM PO 2000 ROKU)

Na podstawie analizy danych statystycznych, dotyczących eksportu rolno-żywnościowego, można stwierdzić, że rośnie zarówno wolumen, jak i wartość eksportu w większości grup towarowych. Szczególnie intensywnie wzrósł w analizowanym okresie eksport w takich grupach towarowych, jak: nasiona roślin oleistych, oleje i tłuszcze roślinne, wyroby cukiernicze, owoce świeże, przetwory z owoców, warzywa świeże, przetwory z warzyw, mleko i śmietana (przyrost wartości eksportu po 2003 roku był jednakże mniejszy niż przyrost jego wolumenu), masło, sery i twarogi, mięso czerwone i podroby, mięso drobiowe i podroby, kawa, kakao, herbata, tytoń i wyroby, alkohole i napoje alkoholowe (przyrost wartości eksportu po 2003 roku był jednakże mniejszy niż przyrost jego wolumenu), wody i napoje bezalkoholowe.

O ok. 30% wzrosła wartość eksportu przetworów mięsnych, przy jednoczesnym spadku jego wolumenu, co świadczy o wzroście cen eksportowych, a tym samym o wzroście opłacalności eksportu. W związku z rozwojem eksportu na opłacalny rynek unijny, w przypadku innych grup towarowych, a zwłaszcza - wyrobów cukierniczych, owoców świeżych, przetworów z owoców, warzyw świeżych, przetworów z warzyw, mięsa czerwonego i podrobów, kawy, kakao, herbaty, tytoniu i wyrobów, wód i napojów bezalkoholowych widoczny jest również istotny wzrost cen eksportowych.

Spadła wartość eksportu cukru białego (w związku z ograniczeniem jego produkcji w kraju) oraz łącznie cukru i melasy. To samo dotyczy eksportu ziemniaków świeżych, koni rzeźnych oraz owiec rzeźnych (na skutek spadku tej produkcji w kraju). Występuje stabilizacja eksportu bydła rzeźnego, począwszy od 2003 roku.

Jesteśmy obecnie eksporterami (netto) – owocowo-warzywnymi, mięsno-mlecznymi, cukierniczymi i tytoniowymi. Ogólnie biorąc, rozwój i wzrost eksportu rolno-żywnościowego stabilizuje produkcję rolno-żywnościową.

WIELKOŚĆ I ZMIANY STRUKTURY POLSKIEGO IMPORTU ROLNO- ŻYWNOŚCIOWEGO PO 1989 ROKU (W TYM PO 2000 ROKU)

Na podstawie analizy danych statystycznych, dotyczących importu rolno-żywnościowego do Polski, można stwierdzić, że tak jak w przypadku eksportu rośnie zarówno wolumen jak i wartość importu prawie we wszystkich grupach towarowych. Szczególnie intensywnie wzrósł w analizowanym okresie import rolno-żywnościowy w takich grupach jak oleje i tłuszcze roślinne, cukier biały, wyroby cukiernicze, ziemniaki świeże, owoce świeże, przetwory z owoców, warzywa świeże, przetwory z warzyw, mleko, śmietana, lody, sery i twarogi, mięso czerwone i podroby (od 2003 r. ośmiokrotny wzrost wolumenu oraz trzynastokrotny wzrost wartości), przetwory mięsne, tytoń i wyroby, alkohole i napoje alkoholowe (dwukrotny wzrost wolumenu i trzykrotny wzrost wartości), wody i napoje bezalkoholowe.

Import rolno-żywnościowy wzbogaca ofertę żywnościową dla coraz bogatszych i bardziej wymagających polskich konsumentów żywności. Import jest w coraz większym stopniu źródłem surowców dla polskiego przemysłu rolno-spożywczego. Z kolei to głównie przemysł rolno-spożywczy (obok rolnictwa) decyduje o sukcesach, rozwoju i wroście polskiego eksportu rolno - żywnościowego.

ZMIANY W POZIOMIE I STRUKTURZE SPOŻYCIA ŻYWNOŚCI W POLSCE PO 1989 ROKU (TYM PO 2000 ROKU)

Zmiany w polskim modelu konsumpcji żywności są zależne od rodzaju produktów:

1) Praktycznie nie zmienił się poziom konsumpcji pieczywa i innych przetworów zbożowych. Wynika to zarówno z przyzwyczajzeń i tradycji, ale również z poprawy jakości przetworów zbożowych, w tym pieczywa, produkowanych głównie w kraju, ale i pochodzących z importu. Praktycznie dieta polska jest nadal względnie węglowodanowa zwłaszcza, że mimo spadku konsumpcji ziemniaków, jest ona ciągle znacząca. Być może częściowo spadek poziomu konsumpcji ziemniaków jest powodowany ograniczeniem produkcji krajowej i zakłóceniami w zaopatrzeniu rynku w dobrej jakości ziemniaki konsumpcyjne.

2) Nie uległ większym zmianom poziom konsumpcji warzyw, natomiast widoczny jest dość znaczny wzrost spożycia owoców, głównie na skutek wzrostu konsumpcji owoców importowanych, w tym cytrusowych. Rośnie konsumpcja soków owocowych i warzywnych - jednodniowych. Zmiany te należy uznać za pozytywne, gdyż mają duże znaczenie dla poprawy zdrowia konsumentów.

3) Nieznacznie spadł poziom konsumpcji mięsa, niestety przy spadku konsumpcji wołowiny. Jednocześnie wzrost konsumpcji wieprzowiny jest nie istotny, przy ogólnym poziomie konsumpcji mięsa w Polsce, na poziomie ok. 65 kg per capita. Rośnie w Polsce konsumpcja mięsa drobiowego, co generalnie uznaje się za zjawisko pozytywne, natomiast wątpliwości budzi technologia jego produkcji (chówu i tuczu ptaków rzeźnych przy stosowaniu antybiotyków, stymulatorów wzrostu, w tym hormonalnych). Może to mieć niekorzystne

skutki zdrowotne, zwłaszcza przy dużej indywidualnie i ciągłej konsumpcji, zwłaszcza przez dzieci.

4) Spada konsumpcja ryb i przetworów rybnych, co wynika głównie z braku w Polsce powszechnej tradycji jedzenia ryb, zwłaszcza codziennie, a ponadto z zakłóceń w ich dostawach, względnie niskiej jakości a jednocześnie wysokich cen.

5) Począwszy od lat dziewięćdziesiątych istotnie spadła konsumpcja tłuszczów zwierzęcych na rzecz wzrostu konsumpcji tłuszczów roślinnych. Wpłynęła na to niewątpliwie poprawa świadomości konsumentów o znacznie większych walorach zdrowotnych tłuszczów roślinnych w porównaniu do tłuszczów zwierzęcych, a ponadto pojawienie się w handlu dużego wyboru względnie tanich tłuszczów roślinnych o wysokiej jakości użytkowej, walorach smakowych itp.

6) Spadła konsumpcja mleka spożywczego, na rzecz wzrostu konsumpcji przetworów mlecznych, tj. serów i twarogów, napojów mlecznych itp. Zjawisko to należy uznać za pozytywne w warunkach rozwiniętego i zrównoważonego rynku żywnościowego.

7) Lekko wzrasta konsumpcja jaj kurzych do około 200 sztuk rocznie na konsumenta. Być może na dalszy wzrost wpłynęłaby poprawa ich walorów smakowych. Obecnie jest to praktycznie niemożliwe przy fermowych systemach chowu i żywienia niosek.

8) Lekko spada poziom konsumpcji cukru (sacharozy), co wynika ze wzrostu świadomości konsumentów o szkodliwości nadmiernego spożywania tego produktu. Nie ma wpływu na to zjawisko spadek w Polsce produkcji cukru z buraków cukrowych.

9) Wzrasta konsumpcja wód mineralnych i innych napojów bezalkoholowych. Sprzyja temu wzrost produkcji krajowej i import. Decyduje to o dużym wyborze asortymentowym tych produktów. Zjawisko to możnaby uznać za pozytywne, gdyby nie fakt, że pojawiają się zastrzeżenia właściwych służb co do jakości niektórych rodzajów i serii tych napojów.

OCENA INNYCH CZYNNIKÓW WPŁYWAJĄCYCH NA KRAJOWY RYNEK ŻYWNOŚCIOWY (PRZYCHODY LUDNOŚCI, NAWYKI I ZMIANY MODELU KONSUMPCJI ŻYWNOŚCI)

O krajowym popycie na żywność decydują w Polsce zwiększające się, ale i ulegające polaryzacji, przychody ludności (per capita). Pomiędzy 2000 a 2007 rokiem produkt krajowy brutto, według siły nabywczej (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca wzrósł z 10 555,2 USD do 15 854,4 USD (w 2005 r. – 13 572,9 USD). W Niemczech wskaźniki te wynosiły odpowiednio – 25 920,1 i 33 358,9 USD (30 495,5 USD w 2005 roku) [1].

W związku z powyższym, poza konsumpcją żywności w gospodarstwach domowych, rozwija się „restauracyjna”, elitarna forma konsumpcji żywności drogiej, na którą występuje zapotrzebowanie ze strony bogatych konsumentów, a także – stale rozwija się konsumpcja żywności typu fast food, serwowana na ulicach, bazarach, barach, na którą występuje popyt ze strony konsumentów mniej zamożnych,

czy wręcz biednych, ale również ze strony ludzi nie mających czasu, ani warunków na przygotowanie posiłków, spieszących się, podróżnych itp. Niestety jest to często żywność o niskiej jakości odżywczej. Serwowana jest w asanitarnych warunkach, gdyż nie jest możliwa jej skuteczna kontrola przez właściwe służby, między innymi ze względu na dużą ilość punktów sprzedaży i ich rozproszenie. Rozwój konsumpcji żywności typu fast food jest widoczny na całym świecie, głównie ze względu na polaryzację przychodów ludności, ale i rozwój turystyki indywidualnej, poza sektorem HORECA¹. Jest to więc zjawisko obiektywne, niezbędny jest jednak (w Polsce) wzmożony nadzór ze strony służb sanitarnych i ze strony Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych nad punktami sprzedaży tej żywności, ze względu na dobro konsumentów.

KONKURENCYJNOŚĆ POLSKICH PRODUKTÓW ROLNO- ŻYWNOŚCIOWYCH (NA RYNKU WEWNĘTRZNYM I ZEWNĘTRZNYM) W ŚWIETLE PRZEDSTAWIONEJ ANALIZY

Jak wspomniano, konkurencyjność polskich towarów rolno-żywnościowych stopniowo maleje. W efekcie na razie maleją tylko stopy wzrostu eksportu a nie bezwzględne wielkości, jednocześnie rośnie import rolno-żywnościowy do Polski. Pierwszym wyraźnym potwierdzeniem tego był 2008 rok. Eksport rolno-żywnościowy wzrósł co prawda o 12,1% w stosunku do 2007 roku (do wielkości 11,3 mld EUR), ale jednocześnie wzrósł też import rolno-żywnościowy do Polski (do wielkości 9,8 mld EUR), a więc o 21,7% w stosunku do 2007 roku. W efekcie saldo w handlu rolno-żywnościowym pogorszyło się (wyniosło w 2008 roku 1,5 mld EUR) w stosunku do 2007 roku kiedy to wyniosło 2,0 mld EUR.

Główną przyczyną spadku konkurencyjności polskiego eksportu rolno-żywnościowego jest wzrost cen produktów rolno-żywnościowych na polskim rynku wewnętrznym. Względnie niski poziom tych cen był po akcesji do UE główną przyczyną (poza zniesieniem barier importowych) gwałtownego wzrostu polskiego eksportu rolno-żywnościowego na rynki państw unijnych. Kryzys gospodarczy udowadnia, że znacznie mniejsze znaczenie ma, eksponowana jako czynnik proeksportowy, ekologiczna jakość polskiej żywności. W handlu, w tym zagranicznym, liczy się głównie cena produktu. Potwierdzają się tezy większości ekspertów handlowych, że polski eksport rolno-żywnościowy będzie spadał, a import rolno-żywnościowy do Polski rósł wraz ze wzrostem cen polskiej żywności (do poziomu cen w bogatych państwach unijnych).

WPŁYW KRYZYSU GOSPODARCZEGO NA KRAJOWY RYNEK ŻYWNOŚCIOWY

Kryzys gospodarczy powoduje spadek popytu na produkty rolno-żywnościowe, zarówno na rynku wewnętrznym, jak i w eksporcie, który kurczy się, przynajmniej na razie tylko względnie. Jak ocenia Roman Urban [2] niemożliwe jest utrzymanie tempa wzrostu krajowej produkcji przemysłu rolno-żywnościowego na poziomie wyższym niż 1 – 1,5% rocznie.

Do tej pory tempo to wynosiło ok. 3% rocznie. Najbardziej, jego zdaniem, ucierpią producenci żywności wysoko przetworzonej, tj. producenci napojów, deserów, przekąsek, oraz produktów wykorzystywanych w gospodarstwach domowych do szybkiego przygotowywania posiłków, w tym np. koncentratów.

Ocenia się, że największy wpływ na osłabienie polskiego eksportu rolno-żywnościowego będzie miał kryzys w takich krajach (będących istotnymi odbiorcami polskiego eksportu), jak – Niemcy, Wielka Brytania, Rosja i Ukraina. Wzrost sprzedaży w polskich dużych i średnich firmach, w okresie lipiec – październik 2008 r. wyniósł tylko 0,1% w porównaniu do takiego samego okresu sprzed roku. Tymczasem jeszcze w I półroczu 2008 r. i wcześniej takie wskaźniki wynosiły ok. 7% [2].

PODSUMOWANIE

1) Rośnie popyt zarówno krajowy, jak i eksportowy na polskie produkty rolno-żywnościowe. Wzrost i rozwój eksportu jest efektem akcesji Polski do UE i tym samym zniesienia wszelkich barier w dostępie do rynków innych państw unijnych, natomiast wzrost popytu krajowego spowodowany jest wzrostem przychodów (dochodów) konsumentów. W Polsce mamy do czynienia ze stałym wzrostem popytu wewnętrznego na żywność i wzrostu konsumpcji (per capita) różnych produktów oraz grup produktów.

2) Mimo na ogół korzystnych zmian w poziomie spożycia żywności per capita (widoczny jest bardzo wyraźny wzrost spożycia tłuszczów roślinnych, kosztem tłuszczów zwierzęcych), nie uległo większym zmianom spożycie przetworów zbożowych, ziemniaków, warzyw, mięsa (łącznie wszystkie rodzaje) i cukru. Istnieje więc względnie duże zapotrzebowanie na tradycyjnie produkowane w Polsce grupy produktów rolno – żywnościowych.

3) Od lat dziewięćdziesiątych dostrzega się w Polsce istotne zmiany (zwłaszcza w niektórych grupach wiekowych, czy środowiskowych) nawyków i modelu konsumpcji żywności, co istotnie kształtuje popyt na niektóre produkty i grupy produktów (np. na napoje bezalkoholowe). Niestety zjawiska te mają pewne kontrowersyjne aspekty. Produkty te więc, tak jak w przypadku żywności fast food, wymagają wzmożonego nadzoru sanitarno-jakościowego.

4) Mimo zmian wielkości i struktury polskiej produkcji rolno-żywnościowej (subiektywny spadek w niektórych grupach towarowych) rozwija się ona od lat dziewięćdziesiątych zarówno w rolnictwie, w przemyśle rolno-spożywczym i w innych ważnych gałęziach produkcji oraz gwarantuje odpowiednią podaż produktów rolno-żywnościowych na rynek wewnętrzny a także na eksport.

5) Obok rolnictwa, szczególnie ważny dla rozwoju eksportu rolno-żywnościowego jest zmodernizowany przemysł rolno-spożywczy.

6) Jesteśmy dużym eksporterem netto – owocowo-warzywnym, mięsno-mlecznym, cukierniczym i tytoniowym.

7) Jesteśmy dużym importerem netto – zbożowo-oleistym, owocowym oraz w zakresie używek (kawa, kakao, herbata, alkohole). Import żywności niezależnie od negatywnych aspektów ogólnogospodarczych (hamuje produkcję krajową danego towaru, czy grupy towarowej) ma pozytywne znaczenie dla konsumentów, gdyż powoduje urozmaicenie,

¹ HORECA – hotele, restauracje, catering

często dostarcza na rynek wewnętrzny produkty tańsze, o dużych walorach odżywczych, organoleptycznych, a nawet zdrowotnych, co nie występowało w dostatecznym stopniu w Polsce przed 1989 rokiem.

8) Na ogół tam (w tych grupach towarowych) gdzie byliśmy w latach dziewięćdziesiątych konkurencyjni, nadal jesteśmy znaczącymi eksporterami i mamy duże saldo dodatnie, a tam gdzie byliśmy nie konkurencyjni (deficytowi), to nadal jesteśmy dużymi importerami i saldo niekorzystne jeszcze wzrosło.

9) Ciągłe płytki lecz postępujący kryzys gospodarczy ma widoczny wpływ na ograniczenie konsumpcji żywności w Polsce, zwłaszcza wobec podwyżek jej cen od 2008 roku.

10) Kryzys pogłębia obiektywnie malejącą konkurencyjność cenową polskich produktów rolno-żywnościowych (przykładem - mięso czerwone, w zakresie którego staliśmy się już importerem netto). Popyt zagraniczny (eksportowy) na polską żywność zmniejsza się od 2008 roku, na skutek względnie głębokiego kryzysu gospodarczego w państwach EU- 15, oraz wobec obniżania się konkurencyjności polskiej żywności, na skutek wzrostu jej cen.

11) Reakcja polskiego handlu zagranicznego żywnością na kryzys gospodarczy niestety nie potwierdza rzekomo dużej konkurencyjności jakościowej (ekologicznej) polskiej żywności na rynkach zagranicznych, zwłaszcza unijnych.

12) Wzrost cen polskiej żywności, a dodatkowo kryzys gospodarczy może mieć duży niekorzystny wpływ nie tylko na polski handel zagraniczny żywnością i na skutki makroekonomiczne, wynikające z tego. Obydwa uwarunkowania mogą zamrozić na jakiś czas wzrost i rozwój (zmianę struktury) konsumpcji żywności w Polsce. Poziom konsumpcji niektórych ważnych produktów żywnościowych, decydujących o jej jakości i zdrowotności (food quality, food safety) może obniżyć się.

LITERATURA

- [1] **ROCZNIK STATYSTYCZNY GUS. 2008.** Warszawa, s. 880.
- [2] **URBAN R. 2009.** Światowy kryzys finansowy implikacje dla producentów żywności. „Gospodarka Rynek”.

CONDITIONING OF THE POLISH AGRICULTURAL-FOOD MARKET AND FOOD CONSUMPTION

SUMMARY

The Polish agricultural-food market are subject to very dynamic changes after 1989 year especially when Poland has accessed to the European Union. From one side, the supply of agricultural – food products has been changed and still has been changing(both produced by the Polish agriculture and agriculture-food industry and from imports). On the other side, the Polish consumer food demand has been changing too. One may notice positive changes in the Polish diet (for example the growing share of vegetable oil consumption). Despite these changes, the consumption of cereal preserves, vegetables, meat, sugar has been slightly changed. It is caused by both the tradition of consumption of certain food kinds and consumer budget constraint, for example the relatively low consumption of meat and meat preserves shows it. One may notice some although still insignificant impact of economic crisis on reduction of food consumption. The economic crises together with the observed (in 2009 year) food price increase in Poland may threaten food safety, food health & quality of consumed food products. Unfortunately, the Polish food exports has become less competitive. It is partially caused by food price increase in Poland and economic crisis especially in the richest countries in the European Union.